

**Артюх Т.М., к.т.н.,
доцент кафедри товарознавства
та експертизи непродовольчих товарів
КНТЕУ
Хардаєв В. М., зав. відділом
Музею Історичних коштовностей України**

Експертна оцінка ювелірних прикрас середньовіччя

На території сучасної України ювелірне мистецтво розпочало розвиватися у далекі часи і зараз відомо своїми чудовими традиціями. Багато стародавніх народів, що мешкали в Україні, залишили різноманітні прикраси, які за майстерністю художнього виконання можна віднести до витворів світового значення.

У минулому столітті ювелірні вироби розглядалися науковцями винятково як пам'ятки мистецтва. У численних дослідженнях приділялася значна увага проведенню наукової атрибуції для музейних цілей, зокрема визначався час й авторство предметів, уточнювалися центри виробництва, проводився аналіз особливостей технологічних прийомів.

Наприкінці XX століття – на початку XXI століття помітно збільшився інтерес до експертної оцінки творів ювелірного мистецтва. З'явилися наукові роботи, у яких були викладені основні критерії визначення вартості виробів, що мають культурну значущість. В Україні наукову школу експертної оцінки коштовностей очолює Державний Гемологічний центр під керівництвом Індутного В.В.

Відмінності між науковою атрибуцією в музеї і експертизою, яка проводиться виключно для цілей експертної оцінки і визначення оцінної вартості предметів з будь-якою метою наявні.

Крім цього, робота з оцінювання культурних цінностей в музеї й наприклад, в антикварному салоні, незважаючи на спільність методів атрибуції, різниться вимогами до складання експертного висновку.

Для антикварної торгівлі першочергове значення має швидке та безпомилкове визначення 3-х параметрів: автентичності, часу створення і вартості виробу. Історія побутування виробу, буття, оригінальність форми, художня ідея, стиль, майстерність художнього виконання залишаються сьогодні недозапитаними антикварним ринком, але ця інформація оказує великий вплив на вибір потенціального покупця і вартість виробу.

Для музею важливе значення при атрибуції мають підтвердження фактів стилістичного визначення історичними документами, які проливають світло на походження та побутування речі. Тобто ні яка, навіть сама повна мистецтвознавча атрибуція і техніко-технологічна діагностика виробів мистецтва, не можуть вважати закінченою атрибуцією, доки вона не має документального підтвердження. Тому така наукова атрибуція може проводитися роками, іноді століттями.

Різні підходи та цілі дослідження формують, по-перше, різний набір оціночних критеріїв, по-друге, різну кількість корисної інформації, яку ми оцінюємо, і тому на практиці, ми маємо велику розбіжність цін, що створюють уяву про досить суттєві відмінності в оцінці та якісних характеристиках антикварних виробів, які не мають обґрунтованого пояснення. Дана проблема може бути вирішеною шляхом уніфікації експертних критеріїв і прозорості в їх оцінюванні.

У державних музеях України зберігаються численні колекції стародавніх золотих і срібних прикрас, предмети для сервірування столу, інтер'єрні прикраси, культові вироби, які необхідно оцінити. Слід відмітити, що в минулому столітті музейні предмети мали оцінюватися. Однак, при складанні наукових паспортів, музейні співробітники вказували лише дані про вартість тих виробів, які були придбані у приватних осіб, або закуплені в антикварних магазинах. Слід зазначити, що дана вартість сьогодні має бути переоцінена. Старі колекції, як правило, залишалися зовсім не оціненими.

Наприкінці XX ст. музеї України розпочали активну виставкову діяльність, як в межах України, так і за рубежом. Організація виставок в обов'язковому порядку вимагає підготовку страхових документів і проведення страхової оцінки творів мистецтва. Не маючи відповідних нормативних документів, музейні співробітники оцінювали предмети, користуючись застарілими розцінками на вартість творів декоративно-прикладного мистецтва, що були підготовлені Міністерством культури СРСР ще за радянські часи.

Історичні зміни, що відбувалися в Україні після розпаду Радянського Союзу й утворення незалежної держави, привели до необхідності вирішення питань з оцінки творів мистецтва з урахуванням ринкових відносин.

Зараз в Україні помітно збільшився попит на антикварні предмети. З'явилися спеціалізовані магазини, що пропонують покупцям різноманітну ювелірну продукцію кінця XIX – початку XX століть. Судячи з приватних збірок, творів декоративно-прикладного мистецтва колекціонери України розпочали збирати археологічні предмети, ювелірні вироби античної доби та середньовіччя.

Безіменні експерти, не маючи фахової освіти і достатнього досвіду з оцінювання творів мистецтва, установлюють на них не завжди реальну вартість. **Ціни на ювелірні**

антикварні вироби сьогодні визначаються стандартним підходом до категорії предметів, а рівень художньої майстерності, складність техніки виготовлення, складність конструкції, авторство, походження виробів грають другорядну роль. Покупці, одержуючи прикраси, столові предмети, вкладають у них значні кошти, не отримуючи при цьому відповідних сертифікатів, експертних висновків, що мають юридичну силу. По суті справи антикварний магазин та експерт, що проводив оцінку речей, не несуть відповідальності за експертизу і зазначену цінність виробу.

Інтерес покупців до антикварних виробів викликає у власників магазинів прагнення постійно оновлювати асортимент товару. Попит на антикваріат завжди породжує появу різного роду підробок. Відомі випадки, коли до деталей від стародавніх творів доробляли великі сучасні фрагменти, що співпадали за технікою виготовлення і стильовим рішенням.

Зараз значно зросли технічні можливості, які дозволяють виробляти копії, дуже близькі до оригіналу. Відрізнити підробки від справжнього твору мистецтва можна лише при проведенні комплексної експертизи, яку мають здійснювати фахівці. У зв'язку з цим стає актуальним завдання розробки методик експертної оцінки, і підготовки кваліфікованих експертів які могли би робити науково-обґрунтовану оцінку його вартості, а також видавати обґрунтовані експертні висновки і нести відповідальність за її визначення.

При оцінці творів ювелірного мистецтва, необхідно пам'ятати, що на місцевому ринку переважно зустрічаються археологічні предмети, знайдені в багатих похованнях чи скарбах стародавніх народів, які населяли територію сучасної України (І тисячоліття до н.е. – XIV ст. н.е.). Крім археологічних пам'яток в Україні збереглася значна кількість творів декоративно-прикладного мистецтва XVI-XX ст.

Методика експертного оцінювання ювелірних коштовностей має суттєві відмінності від інших пам'яток культури. Це пов'язано в першу чергу з використанням дорогоцінних матеріалів і коштовного каміння, плакуванням кольорових сплавів дорогоцінними металами, особливістю технології виготовлення, використання їх в особливих за значущістю обрядах причастя та обдаровування, а також з обмеженістю кількості предметів, які складають типовий ряд для будь-якого періоду. Більше того, деякі частини предметів багато разів використовувалися в різні епохи для створення ювелірних прикрас, зокрема переогранювання каменів, переплавлення та виготовлення нових зразків, використання античних гем в сучасних (за періодом) виробках тощо.

Тому при проведенні товарознавчої експертизи ювелірних виробів доцільним стає проведення наступних суттєвих етапів, зокрема:

- атрибуція виробу, тобто визначення історії побутування, буття, художніх та стилістичних ознак, періоду та місця виготовлення, дотичності до відомих мануфактур, авторів особистостей, місця знахідки (археологія), тощо;
- ювелірно-матеріалознавча діагностика – встановлення вмісту дорогоцінного металу і природи коштовного каміння, технік виготовлення форми, виду оздоблення, методу отримання ювелірного сплаву, виду виробу, його конструктивних особливостей, стану збереження та зносу, тощо;
- експертиза якості – тобто експертна оцінка виробу за встановленими критеріями, які визначають його споживну цінність та оцінну вартість;
- прогнозування вартості відповідно до мети експертизи.

З метою впровадження сучасних наукових підходів щодо оцінювання історичних коштовностей нами була здійснена **товарознавча експертиза музейних предметів періоду середньовіччя за матеріалами Музею Історичних коштовностей України.**

Безумовно, наведені нами оцінні вартості формувалися тільки з наявних ознак споживної цінності предметів і не відбивають його ринкової вартості. Тому що механізм формування ринкової вартості має відмінності і залежить від багатьох параметрів, які нами в даній статті не враховані. Така оцінка може бути врахованою при проведенні аукціону, постановці на бухгалтерський облік музейних цінностей, страхуванні виробів, а також як базова, для обрахування ринкової вартості в антикварних магазинах тощо.

1. Визначення оцінної вартості

Розрахунок оцінної вартості здійснюється наступним чином: базова вартість помножується на коефіцієнти, які отримані шляхом ранжування експертних критеріїв і складають його соціальну значущість, художню, історичну, наукову, технічну цінність, естетичну привабливість, збереженість та ліквідність, яка визначаються в процесі мистецтвознавчої, матеріалознавчої та товарознавчої оцінки.

До розрахунку базової вартості включають вартість дорогоцінних матеріалів виробу, яка складається із вартості дорогоцінного металу (враховується ціна 1 г. золота або срібла за Лондонськими фіксінами, вага металевого сплаву), а також вартість каменів. Станом на 30.01 2004 року вартість 1 г. золота за Лондонськими фіксінами складала 13,30\$, вартість срібла – 0,20\$. Вартість каменю визначається, виходячи з традиційних характеристик – кольору, чистоти, якості огранювання й ваги в каратах за загально прийнятими преїскурантами або ринковими цінами. Вартість роботи враховується тільки як коефіцієнт, якій підвищує вартість, залежно від її складності.

2. Короткі відомості щодо стилістичної та ювелірно-матеріалознавчої експертизи ювелірних виробів середньовіччя.

Пам'ятки ювелірного мистецтва епохи середньовіччя (IV-XIV ст.), виконані художниками різних племен і народів, були широко розповсюджені на значній території: у степах від Дону до Дунаю, а також у лісостеповій та лісовій зонах сучасної України. З давніх часів ці регіони населяли народи, які розрізнялися між собою етнічним складом, мовою, рівнем матеріального та культурного розвитку.

Південноукраїнські степи (Північне Причорномор'я) були місцем, де мешкали численні кочові скотарські племена: гунни (IV-V ст.), авари (VI-VII ст.), хазари (VII-X ст.), половці (XI-XIII ст.), монголо-татари Золотої Орди (XIII-XV ст.). В лісостеповій та лісовій смугах з VI ст. господарювали осілі хліборобські східнослов'янські племена.

Перша половина I тис. н.е. ознаменувала новий етап історичного розвитку Східної Європи. В 370-х роках в південноукраїнські степи з глибин Середньої Азії вторглися кочові гунські орди. Вони майже повністю знищили культуру скіфів і сарматів, відкрили шлях зі Сходу в Європу тюркомовним кочовим племенам, які зайняли пануюче становище в степовій смузі.

Під впливом гунської культури в ювелірному мистецтві кочовиків набув розповсюдження так званий гунський поліхромний стиль. Його особливістю є інтенсивне декорування виробів вставками самоцвітів червонуватих відтінків - гранатів, сердоліків, бурштину і кольорового скла. Золотий фон поміж каміння, як правило, орнаментований геометричними візерунками з дрібної зерні та тонкої скані. До асортименту гунських виробів відносяться наремінні прикраси кінської зброї, поясні прикраси – золоті платівки різних геометричних форм та золоті і срібні пряжки. Це більш менш масова продукція, що зустрічається в небагатьох гунських похованнях. Дуже рідкісними знахідками в цих похованнях є золоті розкішні діадеми, великі скроневі підвіски та масивні фібули. Ці вироби виконані в складних техніках художньої обробки благородних металів.

Пам'ятки ювелірного мистецтва гунської епохи є прикладом різних культурних впливів - сплаву греко-римських традицій з елементами сарматського і готського мистецтва та нових віянь, привнесених завойовниками - гуннами. На думку дослідників, центром виробництва виробів у поліхромному стилі була кримська провінція Візантії - Боспор, який постачав свою продукцію місцевому степовому населенню впродовж багатьох століть.

В 50-х роках VI ст. на історичній арені Європи з'являються кочові племена аварів, які відіграли важливу роль у культурному житті в епоху раннього середньовіччя. В степовій зоні Східної Європи археологами до цього часу виявлено і вивчено небагато аварських пам'яток (тому вони мають особливу історичну цінність). В пограбованих похованнях знаходять дорогоцінні вироби у вигляді срібних геральдичних поясних наборів з литих фігурних платівок, що прикрашали шкіряні пояси.

У більшості випадків аварські поясні гарнітури виконували з мідних фігурних платівок з гладкою поверхнею. Невелику кількість фігурних платівок виготовляли з срібла з дуже простим гравірованим орнаментом. І вже зовсім до рідкісних пам'яток на Україні та Угорщині відносяться поясні набори, що склалися з високохудожніх коштовних виробів.

Філігранна орнаментация, багатобарвність коштовного каміння кожної прикраси вказує на поліхромний стиль попереднього часу. Однак спадкоємність кольорових вирішень і характер стилю в цих предметах гармонійно поєднані зі своєрідними формами та декоративними мотивами (зооморфні зображення), властивими аварському мистецтву.

Невелика кількість поховань аварського часу визначає значну історичну і художню цінність прикрас VI- VII ст.

В VII-VIII ст. степи Північного Причорномор'я увійшли до складу однієї з наймогутніших держав Європи того часу - Хазарського каганату, на який великий вплив справила Візантійська імперія в політичному, економічному та культурному відношенні. З імперії та її чорноморських провінцій хазари одержували різноманітні товари, серед яких була велика кількість ювелірних прикрас.

Враховуючи смаки споживачів, візантійські ювеліри виготовляли прикраси для володарів Північного Причорномор'я, де ще жили традиції мистецтва гунської епохи, застосовували деякі прийоми майстрів поліхромного стилю.

Але на відміну від виробів IV-VI ст. деякі хазарські речі були, в більшості, масивні та прикрашені у варварській манері. До них відносяться жіночі та чоловічі нагрудні прикраси, скроневі підвіски, браслети тощо. Візантійські майстри при їх виготовленні використовували різні техніки обробки металів: лиття, кування, штампування, плетіння, зернь, скань та інкрустацію самоцвітами. В багатьох відомих похованнях хазарських ханів археологи знаходять вироби, дивовижні за красою і технічною досконалістю. Деякі з них мають велику історико-культурну та матеріальну цінність. Можна з певністю сказати, що більшість хазарських прикрас мали не тільки декоративну функцію, а й символічне значення. Вони слугували як талісмани та обереги.

В результаті ослаблення Хазарського каганату, а потім його повного розпаду (друга половина X ст.), південноукраїнські степи перейшли під владу так званих пізніх кочовиків - спочатку печенігів, а потім половців (середина XI-початок XIII ст.). Найпоширенішими знахідками в похованнях пізніх кочовиків є кінська зброя, різноманітна зброя, побутове начиння та невелика кількість ювелірних прикрас як місцевих так і імпортованих.

До часу панування пізніх кочовиків у степах сучасної України належать дуже рідкісні металеві аксесуари, що прикрашали кінську вузду. Вони склалися з фігурних срібних литих платівок, декорованих гравірованим орнаментом, черню та позолотою. Також

зустрічаються срібні жіночі браслети, персні, сережки-підвіски до головних уборів. Вони були зроблені у техніці штампування, волочіння, зерні, псевдозерні та скані. Художніх творів цього періоду збереглося дуже небагато, тому вони мають для історії культури України велику цінність.

У другій половині XIII ст. степи Північного Причорномор'я увійшли до складу могутньої монгольської держави хана Батия, яка згодом одержала назву Золота Орда.

В ремісничче-художньому виробництві Золотої Орди велика роль була відведена ювелірному мистецтву. В ньому найповніше відбилися смаки золотоординської знаті, їх ідеологія. Основу культури складали традиції підкорених народів Китаю, Ірану, Середньої Азії, Кавказу, Київської Русі, Західної Європи та Поволжя.

Основною рисою, характерною для золотоординського стилю, є техніка декорування виробів, головним чином парадного посуду (срібних чаш, ковшів, кубків), чіткими гравірованими чи карбованими малюнками, підпорядкованими структурі виробу і включені в спеціальні зони візерунку (медальйони, розетки, бордюри) та відповідають будові предмету. Їх поверхню покривали крапками та позолотою.

Знахідки коштовного посуду доби Золотої Орди взагалі дуже рідкісні, в особливості розкішні вироби з декорованою поверхнею. Але й твори з гладкою неорнаментованою поверхнею мають значну історичну цінність.

В епоху середньовіччя культура кочовиків Північного Причорномор'я розвивалася паралельно з культурою слов'ян Східної Європи. Завдяки тісним стосункам двох різних світів поступово відбувався складний процес культурного взаємовпливу степовиків і хліборобів, який знайшов своє відображення в художній творчості цих народів.

Аналізуючи ювелірне мистецтво східних слов'ян VI-XIII ст. можна виділити два етапи в його розвитку. Перший - ранньослов'янський (VI-VIII ст.), пов'язаний з культурою найбільшого східнослов'янського племінного союзу Середнього Подніпров'я – полян - русів.

Другий етап - давньоруський (IX-XIII ст.), пов'язаний з культурою першої східнослов'янської держави - Київської Русі.

Полянські ювеліри виготовляли високохудожню продукцію, що засвідчує уміння майстрів пристосуватися до художніх смаків місцевого населення та потреб ринку. Вони не лише зуміли організувати ювелірне виробництво але й створили новий художній стиль. Металеві ювелірні вироби на території Середнього Подніпров'я представлені поодинокими знахідками, виявленими при розкопках поселень, могильників та в складі скарбів. Це пальчасті та антропоморфні фібули, шийні гривни, браслети, скроневі підвіски тощо. Їх проста орнаментика та декоративні форми були нерозривно пов'язані зі світоглядом

ранньослов'янських племен, їх язичницькими віруваннями, тобто мали функцію амулетів-оберегів.

При оцінці речей VI-VIII ст. слід відзначити, що вони мають насамперед історичну цінність. У художньому плані предмети цього часу, прості за формою, не вирізняються високим рівнем ювелірної майстерності. Апробація металу свідчить, що вони були виконані з низькопробного срібла; золоті прикраси зустрічаються вкрай рідко. Ранньослов'янські майстри при виготовленні різноманітних творів застосовували вже відомі техніки художньої обробки коштовних металів: лиття, кування, волочіння, штампування, зернь, псевдозернь та золотіння.

Яскраве й самобутнє мистецтво давніх слов'ян, що складалося протягом багатьох століть, стало фундаментом, на якому зародилося і розвивалося мистецтво Київської Русі.

Перша східнослов'янська держава - Київська Русь, сформована в IX ст., з прийняттям християнства була втягнута в могутній потік західно-візантійського світу та сферу християнської культури. В процесі її засвоєння та багатовікового творчого переосмислення виникло те оригінальне й самобутнє мистецтво, яке ми, власне, і називаємо давньоруським, і яке є **предметом законної гордості українського народу.**

Найбільш яскравим виявом давньоруського мистецтва була ювелірна справа, яка до середини XIII ст. досягла найвищого розквіту. В цей час вироби майстрів-ювелірів Києва, як центра ювелірного виробництва в державі, користувалися великим попитом не тільки в Київській Русі, але й за її межами.

Серед художніх виробів періоду розквіту ювелірного мистецтва Київської Русі (XI-XIII ст.), особливу цінність представляють золоті та срібні прикраси князівсько-болярського вбрання: діадеми, барми, колти, шийні гривни, браслети, сережки-підвіски, персні і т.п. Поруч із коштовностями в давньоруських скарбах археологи знаходять срібні гроші – арабські дирхеми, дуже рідко – срібники та декілька злотників князя Володимира, а також монетні гривни у вигляді срібних злитків. Першокласні коштовні вироби XI-XIII ст. свідчать про високий рівень ювелірного ремесла майстрів Київської Русі, яким були відомі передові технології обробки та декорування дорогоцінних металів. Це кування, лиття, штампування, тиснення, волочіння, зернь, скань, філігрань, чернь, інкрустація коштовним камінням, перлами та перегородчастими емалями. За найвищим коефіцієнтом за складність техніки виконання оцінюються різноманітні твори, прикрашені перегородчастими емалями.

При оцінці прикрас періоду розквіту Київської Русі варто звертати увагу на художню майстерність виконання, складність застосованих технічних прийомів, збереженість, а також на комплектність.

3. Експертна оцінка ювелірних прикрас

Ознайомившись з історією розвитку ювелірного мистецтва на території сучасної України з найдавніших часів до XIII ст., спробуємо оцінити деякі найбільш характерні за типологією підвіски – сережки та колти, які за сучасним призначенням відносяться до особистих прикрас голови. При цьому, виникає питання, якими основними критеріями можна керуватися при оцінці ювелірних предметів.

На підставі ідентифікаційних ознак, що збільшують вартість ювелірних виробів, а також враховуючи наукові розробки Державного Гемологічного центру було розроблено протокол товарознавчої оцінки (табл. 1.)

Таблиця 1

Товарознавча оцінка історичних коштовностей середньовіччя

№ з/п	Назва експертного критерію	Порядок ранжування критерію	Експертна оцінка ювелірних зразків					
			1	2	3	4	5	
Соціальні властивості (історична, наукова значущість, меморіальність)								
1	Наявність історії побутування	Не відома або документально не підтверджена	0,5				0,5	0,5
		Частково відома	1			1		
		Повністю відома	2	2	2			
2	Час виготовлення	Не встановлений	0,5					
		До 50 років	1					
		До 100 років	2					
		До 300 років	4					
		До 1000 років	8	8	8	8	8	8
		До 2500 років	16					
		Більше 2500 років	32					
3	Типовість	Типовий	1					
		Рідкісний	2	2	2	2	2	2
		Унікальний	4					
4	Рівень популярності	Інформація відсутня	0,5					
		Місцевого значення	1		1		1	
		Національного значення	2	2		2		2

		Світового значення	4					
5	Рівень визнання автора	Інформація відсутня	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5
		Місцевого значення	1					
		Національного значення	2					
		Світового значення	4					
6	Дотичність до визначних історичних подій	Інформація відсутня	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5
		Місцевого значення	1					
		Національного значення	2					
		Світового значення	4					
7	Дотичність до інших пам'яток культури	Інформація відсутня	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5
		Місцевого значення	1					
		Національного значення	2					
		Світового значення	4					
8	Дотичність до видатних особистостей	Інформація відсутня	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5
		Місцевого значення	1					
		Національного значення	2					
		Світового значення	4					
9	Дотичність до мануфактур і шкіл	Інформація відсутня	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5
		Місцевого значення	1					
		Національного значення	2					
		Світового значення	4					
10	Соціокультурна функція	Ужитково-декоративна	1	1	1	1	1	1
		Авторське послання	2					
		Загальновиховна	4					
11	Особливі якості	Інформація відсутня	1	1	1	1	1	1

		Інформація наявна	2					
12	Розміри	Не мають значення, або є звичайними	1	1	1	1	1	1
		Розміри є причиною помірною збільшення вартості	2					
		Розміри є визначальними для збільшення вартості	4					
Автентичність								
13	Наявність клейм, іменників, знаків і позначок	Не відповідають дійсності	0,5					
		Відсутні	1	1	1	1	1	1
		Наявні	2					
14	Відповідність зазначеній пробі, природі каміння	Не відповідає	0,5					
		Не досліджено	1					
		Досліджено	2	2	2	2	2	2
15	Стилістичні та художні ознаки	Не відповідають часу створення	0,5					
		Наявні, відповідають дійсності	1	1	1	1	1	1
Художня цінність (естетичні властивості)								
16	Масштабність творчої ідеї	Ідея пересічна	1	1	1	1	1	1
		Ідея висока	2					
		Ідея світоглядна	4					
17	Інформаційно - образна виразність	Пересічна	1	1	1	1	1	
		Висока	2					2
		Найвища	4					
18	Довершеність композиції	Пересічна	1					
		Висока	2	2	2	2	2	2
		Найвища	4					
19	Оригінальність форми	Пересічна	1		1			
		Висока	2	2		2	2	
		Найвища	4					4
20	Майстерність художнього виконання	Пересічна	1					
		Висока	2	2	2		2	2
		Найвища	4			4		

21	Стабільність товарного вигляду	Частина виробу без функціональних ознак	0,25					
		Не комплектний, або відсутні конструктивні деталі виробу	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5
		Комплектний	1					
Технологічні властивості								
22	Показник рівня складності техніки виготовлення	Пересічна	1					
		Висока	2				2	2
		Найвища	4	4	4	4		
23	Показник складності конструкції	Пересічна	1		1			
		Висока	2	2			2	2
		Найвища	4			4		
24	Тираж	Серійний	1					
		Одиничний	2	2	2	2	2	2
		Ексклюзивний	4					
Довговічність								
25	Стан збереження, зносу	Незадовільний	0,25					
		Задовільний	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5
		Без пошкоджень	1					
Ліквідність								
26	Наявність антикварного попиту	Звичайна	1					
		Підвищена	2	2	2	2	2	2

Пробу дорогоцінного металу встановлено спектральним методом на спектрометрі енергій рентгенівського випромінювання СЕР-01 в лабораторії КНТЕУ.

Важливим показником оцінної вартості предмета є технічні прийоми, які застосовують ювеліри. За складністю у роботі їх можна умовно розподілити у такому порядку: **емаль, зернь, скань, чернь, карбування, гравірування, кування, лиття, інкрустація, штампування.**

Зразок 1.

Золотий колт XI-XII ст. з колекції Музею історичних коштовностей України (Міку, Інв. № ДМ 1838), розміром 23х16 мм, вагою 19,6 г., зроблений із золота 583 проби, вушко-375, в оправі із 23 промінів, з імітацією перлів навколо вставки з емалевим зображенням. Техніка виконання - перегородчаста емаль, штампування. Знайдений у Києві випадково у 1897 році у складі скарбу на городище Княжа Гора, Канівського узду, Київської губернії. На лицьовому боці цього виробу зображення в русі птаха в профіль. На зворотному боці колта представлені два сегмента і коло між ними.

Колт уявляє історичну, художню цінність і за технікою виготовлення (застосування перегородчастої емалі, штампування) може отримати найвищий коефіцієнт складності. Проте, при візуальному огляді колта на його поверхні можна побачити деякі дефекти у стані збереженості. Ці малопомітні дефекти, які виникли від часу й умов зберігання, у значній мірі зменшують ціну предмета. Таким чином, загальна оцінна вартість золотого колта XI-XII ст. становить 19682 \$ США

Зразок 2.

Підвіска золота XI-XII ст, об'ємна, округлої форми, пустотіла, має форму напівмісяця. З обох сторін прикрашена рядками крупної зерні. Конструкція виробу проста, складається з корпусу і дужки. Історія буття виробу відома: він є складовою комплексу предметів, що знайдено в кургані "Лисьи Могилы" Голопристанського району Херсонської області, час знахідки-1961 рік. Золота підвіска виготовлена з золотого сплаву 958 проби, методом штампування, збірка виробу здійснювалась вручну за допомогою паяння. Стан виробу задовільний. Підвіска має високу історичну та художню цінність. Складність виготовлення виробу (зернь), використання високопробного золотого сплаву, достатньо велика вага, відомість історії буття суттєво підвищує її вартість. Загальна оцінна вартість золотої підвіски XI - XIII ст. становить 8686,37 у.о

Зразок 3.

Колт золотий, зірчастий, з 5 - ма пелюстками, прикрашеними ажурною сканою каймою, у центрі - трикутники зерні. Колт виготовлено із золотого сплаву 750 проби, методом штампування, з використанням зерні, скані, паяння. Історія буття виробу відома частково, що значно знижує оціночну вартість. Таким чином, загальна оцінна вартість золотого колту XI - XII ст. становить 16758 у.о

Зразок 4.

Сережка золота 3-х бусина, київського типу. На кожній бусині 4-х пелюсткова розетка в сканому орнаменті. Сережка зроблена методом лиття, з використанням скані і зерні, із високопробного золотого сплаву 750 проби. Історія буття та місце знахідки не визначено. Загальна оцінна вартість золотої сережки XI - XIII ст. становить – 1214,96 у. о.

Зразок 5.

Сережки срібні, 960 проби, прикрашені пірамідками із псевдозерні і скані. Виготовлені методом лиття, кування, запаювання. Складають типологічний ряд подібних виробів, що використовувалися кочівниками у XII-XIII ст. Історія буття та місце знахідки не відомо. Стан задовільний. Таким чином, загальна оцінна вартість золотої срібної сережки XII - XIII ст. становить 634,80 у.о

Таблиця 7. Приклади визначення оціночної вартості ювелірних прикрас

1	1.Колт XII ст. 	Вартість матеріалу (БВ) = 17,6 (вага) × 0,583 (проба)+ 2,0(вага)×0,375(проба)* 13,3 (вартість за грам) × 1,05 (коефіцієнт)= 153,77 АПВ=БВ×N=153,77×256= 39364,05у.о
2	Сережка-підвіска VII-VIII ст.. 	Вартість матеріалу (БВ) = 20,29(вага)× 0,958 (проба)+ * 13,3 (вартість за грам) × 1,05 (коефіцієнт)= 271,45 АПВ=БВ×N=271,45×32=8686,3 7.о.
3	Зірчастий колт XI-XII ст.. 	Вартість матеріалу (БВ) = 12,5(вага)× 0,750 (проба)+ * 13,3 (вартість за грам) × 1,05 (коефіцієнт)=130,92 АПВ=БВ×N=130,92*128= 16758 у.о.
4.	Сережка-підвіска XII-XIII ст.. 	Вартість матеріалу (БВ) = 7,25(вага)× 0,750 (проба)+ * 13,3 (вартість за грам) × 1,05 (коефіцієнт)=75,93 АПВ=БВ×N=75,93 *16=1214,96 у. о.
5.	Сережка-підвіска XII-XIII ст.. 	Вартість матеріалу (БВ) = 24,6(вага)× 0,960 (проба)+ * 0,20 (вартість за грам) × 1,05 (коефіцієнт)=4,96 АПВ=БВ×N=4,96 128=635 у.о.

Із наведених прикладів товарознавчої оцінки та визначення оцінної вартості можливо зробити наступні висновки:

- Оцінну вартість ювелірних коштовностей можливо обрахувати за допомогою уніфікованого переліку експертних критеріїв;
- Для отримання необхідних даних потрібно провести мистецтвознавчу, матеріалознавчу, товарознавчу оцінку;
- Суттєвими факторами, яки впливають на вартісну оцінку ювелірних виробів періоду середньовіччя є історія побутування, час створення, художня цінність, проба

дорогоцінного металу, складність техніки виготовлення, аутентичність, комплектність, збереженість;.

- Складність технік виготовлення можна ранжувати наступним чином: емаль, зернь, філігрань, чернь, карбування, гравірування, кування, лиття, інкрустація, штампування.

